

JÓSIKA JÚLIA

Regényekben sokszor olvasunk egymásnak teremtett emberekről, akik minden akadályt legyőznek, ami elválasztja őket. Végzetes nagy szerelmekről, sírig tartó hűségről is mesélnek a költők. De ha néha az életben találkozunk ilyen hatalmas, mindent lenyűgöző érzéssel, akkor azt látjuk, hogy az író fantáziája szegényes, tolla gyenge. A regény csak halavány mása a valóságnak, annak, ha az élet szövi az érzések szálát, bogozza, bonyolítja emberek sorsát. Regények olvasása közben sokszor gáncsoljuk az írókat. Szemére vetjük, hogy túloz. Pedig nincs író, aki olyan fantasztikusan rajzolná hősei sorsát, mint az élet, a normák fonják legszeszéyesebben sorsok fonalát. Nem ismernek lehetetlent, az életben minden megtörténhetik, még az olyan romantikus, poétikus regény is, mint Jósika Miklós és Podmaniczky Júlia szerelmének története.

Jósika Miklós életútja a tizennyolcadik század legvégén indult ki Erdélyből. Ott töltötte gyermekkorát, az ősi kastélyban, kincses Kolozsváron. Onnan ment el katonának, Napoleon ellen harcolni. Azután Bécsben élt, a császárváros fényében, ragyogásában. De bánatos magyar szíve vágyott egy kis otthoni melegségre, ezért sűrűn látogatott el Bánffy Pál barátja menyasszonyának, a szép Kállay Erzsébetnek házába. Azután az élet úgy keverte a kártyát, hogy Bánffy Pált hazahívták a szülei Erdélybe és nehogy katolikus asszonyt vigyen haza az ősi házba, inkább vissza se engedték. Kállay Leóné pedig olyan ügyesen szerepeltette a véletlent, hogy Jósika szinte észre se vette, egyszerre csak Lizi vőlegénye volt. De a kis, alig tizenhat éves Kállay Erzsébet olyan gyönyörű volt és Jósika az évekig tartó háború, a léha bécsi katonaélet után annyira vágyódott már bensőséges, meleg otthon után, hogy mikor 1818-ban megvolt az esküvő, boldogan vitte haza szép, fiatal feleségét Magyarországra.

Felváltva laktak Szabolcsban, az asszony birtokán, meg

Erdélyben. De egész életfelfogásuk olyan különböző volt, hogy sok civódás, sok keserűség után el is váltak. Jósika nem tudta feleségével a régi kultúrájú erdélyi arisztokraták életmódját megkedveltetni, ő meg nem akart hozzá parlagiasodni, tizenhat évi viharos házaseset után visszavonult hát szurdoki kastélyába, ott politikával, irodalommal, fiai nevelésével foglalkozva, próbálta az utolsó évek bajait, keserűségét elfelejteni. Irodalmi munkássága az egész országban visszhangra talált. Az Abafi írója megismerte a hírnév, a dicsőség vigaszt adó, lelkesítő mámorát. Sokat járt Pestre, ahol az Akadémia, a Kisfaludy-Társaság elismerésükkel halmozták el. Egy ilyen kiránduláson ismerte meg azután élete nagy szerelmét, Podmaniczky Júliát.

A II. József halálát követő nagy nemzeti felbuzdulás lángja hamar ellobbant. Mikor Podmaniczky Júlia született, az aszódi kastélyban már újra német világ volt. Igaz, a ház asszonya, Jänkendorf Nostitz Eliza bárónő német születésű és Podmaniczky Károly sem tartozik éppen a kuruc érzelmű főurak közé, de a Podmaniczky-családban volt tradíciója a nemzeti művelődés istápolásának. Júlia nagynénje, a híres „generálisné”, Beleznayné Podmaniczky Anna palotájában volt Pesten az első irodalmi szalon, az első szépirodalmi lapnak, az Urániának is ő volt áldozatkész pátrónája. így bár német volt az első nyelv, amit a Podmaniczky-gyerekek tanultak, sor került hamarosan a magyarra is.

Júlia és testvérei felváltva laktak Pesten és Aszódon. Nagyszüleik aranylakodalmára az egész család Drezdába utazott, de más nagyobb esemény nem zavarta meg életük egyhangú folyását. Nagyapjuk, Szászország minisztere, Arthur von Morgenstern néven népszerű tagja volt Szászország irodalmi köreinek. Apja lelkes és komoly zeneértő, Carl Maria Weber jóbarátja, szinte természetes hát, hogy a kis Júliában is már gyerekkorában kifejlődött a művészetek iránti érdeklődés. Mint fiatal leány, az írás mesterségével is megpróbálkozott. Verseket, kis novellákat írt, fordítgatott és nagy érdeklődéssel kísérte figyelemmel az irodalom minden eseményét. Rajongó tisztelője volt a magyar regény megteremtőjének, a daliás Jósika Miklós bárónak, akivel egyszer, véletlenül társaságban is találkozott. Júlia hát szemtől-szembe látta, megismerte szíve bálványát és a kisleányos rajongásból hamarosan

nagy, komoly szerelem fejlődött. Jósika Miklós ekkor már negyven éves volt. Sokat csalódott, sokat is szenvedett, de végre találkozott női ideáljával, akit egész életén át keresett. A szívek így egymásra találtak, de úgy látszott, már későn. Jósika ugyan évek óta különválva él feleségétől, de azért nagyon jól tudták, hogy a törvényes elválás útja hosszú, tövises, igazi kálvária. Boldogságuk elé leküzdhetetlennek látszó akadályok tornyosultak, de ők ezzel nem törődtek. Bízta, reméltek és ha nem is találkoztak, szerelmüket a hosszú, sokszor már egészen reménytelennek látszó várakozás sem ölte meg. Nőtt, izmosodott ez a hatalmas érzés.

Podmaniczkyne eleinte az időben, az érzések állhatatlanságában bízott. Évekig nem mozdult ki Aszódról, hogy a szerelmesek ne találkozhassanak, hogy Júlia könnyebben felejtessen. De Júlia nem felejtett. Húségesen várt, tudta, érezte, hogy az ő sorsa összeforrt Jósika Miklóssal. Vagy a felesége lesz, vagy egész élete bús emlékezés arra a napsugárra, amely egyszer, pár percre bearanyozta életútját.

Jósika pedig gigászi küzdelmet folytatott, hogy visszanyerje szabadságát, új életet kezdhessen annak oldalán, aki mindazt a szépet és jót magában egyesítette, amit a költő élete társáról megálmodott. Tízévi keserves kálváriajárás, tízévi várakozás után végre 1847-ben oltár elé vezethette Júliát. Boldogan siettek szurdoki otthonukba, mert szerelmüket nem sorvasztotta el ez a hosszú, reménytelennek látszó várakozás.

A nornák rokkájáról azonban nagyon hamar elfogyott a rózsaszínű fonál. A boldog és poétikus szurdoki idill alig egy évig tartott és máris a komoly megpróbáltatások ideje következett el. 1848 tavaszán Jósika feleségével a kolozsvári országgyűlésre utazott. Ezalatt fellázított jobbágyság felgyújtották, kirabolták a szurdoki kastélyt. Úgy hitték, pár hétre hagyják csak el boldogságuk fészket, de soha többé nem térhetnek oda vissza.

Jósika, a liberális eszmék régi harcosa, az erdélyi országgyűlés berekesztése után Pestre ment és sorsát evvel a magyar szabadságéval kötötte össze. 1848 Szilveszter éjszakáján az utolsó vonattal hagyták el a fővárost. Az út Szolnokig éjjel háromtól délután ötig tartott, onnan csikorgó hidegben, parasztszekéren folytatták útjukat Debrecen felé. A város zsúfolva volt menekültekkel, boldogok voltak, hogy mégis sike-

rült egy szerény szobácskát szerezniök. Jósika politikával volt elfoglalva, Júlia meg háztartását vezette. Egyetlen asztaluk volt, azon főzött, annál ebédeltek és az esti órákban, ha Jósika nem volt túlságosan fáradt és még dolgozni akart, mint íróasztal is nagyszerűen megállta helyét. És Júlia, ez az elkényeztetett arisztokrata leány, akit otthon a széltől is óvtak, itt is boldog, elégedett volt. Nem sokallta a munkát, nem csüggesztették el a gondok, neki elég volt, hogy együtt lehet férjével, megoszthatja vele a nélkülözést, kellemessé teheti életét ezekben a sorsdöntő napokban.

Buda felszabadítása után visszatérhettek Pestre, de a megkönnyebbülés rövid napjait újra szomorú vándorlás követte. A kormánnyal Szegedre, majd Aradra mentek, azután jött Világos és Jósikának menekülni kellett. Pár napig Lippán rejtőztek, azután, bármennyire fájt a szívük, el kellett válniok. Jósika vadászának útlevelével indult neki a máramarosi hegyeknek, Júlia meg visszatért Pestre, hogy amíg az utazásra valamilyen lehetőség kínálkozik, anyjánál rejtőzzék el. Megbeszéltek, hogy amint lehet, Lipcsében találkoznak, ott alapítanak új otthonot.

Jósika életét megmentette ugyan román nyelvtudása, de pénzét elrabolták az erdő haramiái, úgyhogy mire Lipcsébe ért, csak az a száz aranya maradt, amit óvatosan tarsolya béléésébe varrt. Németországban már mint angol molnármester próbált letelepedni, de a rendőrségnek hamarosan feltűnt a gyanús idegen, figyelni kezdték, úgyhogy alig tudta feleségét bevárni, aki négy izgalmas, hosszú hét után végre meg érkezett.

Lipcsében nem volt maradásuk, Thüningiába mentek, Júlia rokonaihoz, Bülow báróékhoz, hogy kipihenjék az utolsó hetek emberfeletti izgalmaikat, jövő terveikről is gondolkozzanak. Legelőnyösebbnek a brüsszeli letelepedés látszott. Ott legkevésbé lesznek az osztrák rendőrség zaklatásának kitéve. Rövidesen búcsút is vettek rokonaiktól és Belgiumba utaztak. Júlia szerény kis lakást bérelt és gondolkozni kezdett, hogy mitévő legyen. Neki kellett gondolkozni, a jövőről valahogy gondoskodni, mert férjét az izgalom annyira kimerítették, hogy teljesen apatikussá vált. Így új életük berendezésének munkája teljesen az asszonyra hárult. Pedig sürgős volt, hogy valamihez fogjon, mert minden vagyonukat elkobozták, ott-

Jósika Júlia

honról nem várhattak semmit. A kiadók nem dolgoztak, nem is fizettek és akármilyen szorgalmas és takarékos volt is Júlia, hiába végzett eleinte minden házimunkát egyedül, pénzük mégis veszedelmesen fogyott. Ahhoz keresni kellett, nehogy a gondok nyomán a szükség is befészkelje magát messze idegenben alapított szerény kis otthonukba.

De Júlia nem csüggedt. Bátran, bizakodva nézett a jövőbe. Remélte, hogy nagy szeretete, gondos ápolása hamarosan visszaadja férje életkedvét, lelki frissességét, de azt azért látta, hogy egyelőre neki kell a kenyérkeresés munkáját is kezébe venni. És ekkor eszébe jutott gyerekkori mulatsága, az írás, fordítás. Rögtön munkához is látott, lefordította férje regényét, a „Jósika István”-t, sőt kiadót is szerzett az az aszszony, akit pedig igazán nem neveltek önállóságra. De most, amikor szükség volt rá, mégis mindent el tudott intézni, a megpróbáltatás nehéz napjaiban csodálatosan állta meg helyét.

Jósika István német kiadása nemcsak első keresetük volt a száműzetésben, hanem Jósika életkedvét is egyszerűen visszaadta. Felesége meggyógyította, mikor megmutatta neki a jövő útját. Most már tudott, akart is dolgozni. Magyarul hiába írt volna, a rémuralom éveiben nem vállalkozhatott kiadó Jósika Miklós regényének kiadására. De szerencsére a németek is ismerték és szerették Abafit, Az utolsó Báthoryt, a kiadók örömmel vették át új regényeit, amelyeket németül írt és Júlia gondos simító munkája után adott ki.

A munka azután teljesen meggyógyította Jósikát. Viszszatért életkedve, bizalma a jövőbe és a száműzötteknek eleinte olyan nagyon szomorú élete egyre szebbé, egyre kellemesebbé vált. Júlia elfelejtette gyermekora életformáit, az aszódí, szurdoki nagyúri életet, olyan jó háziasszony lett, úgy beosztotta szerény jövedelmüket, hogy nemcsak gondtalanul éltek, de valamit még meg is takarítottak. Bár sokat dolgoztak és eleget is kerestek, Júlia mégis úgy érezte, hogy az irodalom nagyon bizonytalan jövedelmi forrás, ezért még valamihez akart fogni. El is határozta, hogy amint egy kis tőkét gyűjt össze, csipkekereskedést fog nyitni. Férje eleinte hallani sem akart erről a tervről, de később belátta, hogy Júliának igaza van és így írt tervéről barátjának, Fejérvárynak: „Mi is, főleg Júlia mindent elkövetünk, hogy valami kereskedéshez foghassunk és aki az én hasonlíthatatlan Jú-

liám jellemerejét és józan gyakorlati felfogását úgy ismeri, mint én, kit a gondviselés ezen angyallal áldott meg, az nem kételkedhetik, hogy mihelyt valahonnan alap gyűl, ha valaki, ő kiviszi a dolgot, s bele nem török kése”. Ezt a levelet Jósika 1853-ban írta és 1854-ben Júlia már boldogan dicsekszik barátnőinek, hogy mennyi megrendelése van, Brüsszelbe is, Magyarországra is a legszebb kelengyékét szállítja.

És közben még arra is van ideje, hogy a világirodalom új eseményeit számontartsa. Lamartinet levélben kérte meg, hogy legújabb művének, a *Histoire de la Constituantenak* fordítási jogát neki engedje át. Lamartine végtelenül sajnálta, hogy a fordítás jogával már másként rendelkezett és így nem teljesítheti Júlia kérését, akit pedig mint a kiváló író, a szabadságmozgalom áldozatkész vezetőjének feleségét ismeretlenül is annyira tisztel.

Az üzlet ugyan sok munkával járt, de megszabadította Juliát anyagi gondjaitól, megszüntette a bizonytalanság nyomasztó érzését. És a nagyszerű háziasszony, aki fáradhatatlanul vezette üzletét, férje munkáit németre fordította, új szerepben mutatkozott be a bámuló világnak. 1855-ben novellája jelent meg a *Vasárnapi Újságban*. És ez nem egyszeri, elszigetelt kirándulás az irodalomba, ahol eddig csak mint férjének lelkes és megértő múzsáját, nagyszerű tolmácsolóját ismerték, hanem egy értékes és sokoldalú irodalmi munkásság kezdete. Eleinte csak elszórtan jelentek meg beszélei a szépirodalmi lapokban, de már 1857-ben a „Nővilág” főmunkatársa, akinek hetenként megjelenő divattudósításai a lap legértékesebb közleményei, legfőbb vonzóereje.

A Brüsszelben megforduló magyarok mind felkeresték Jósikáékat, akik később már saját kis házukban laktak. Kertjük a szurdokinak kicsi mása és ha a honvágynem kínozná őket, semmi sem hiányozna boldogságukhoz. Jósika ugyan sokat betegeskedett, de munkakedvét ez azért nem csökkentette. Sokat írt, tudta, milyen érdeklődéssel várják otthon az „Eszter” szerzőjének minden újabb regényét. A magyar szabadságért folytatott sajtópropaganda szálai Jósika kezében futottak össze. Az író boldoggá tette a tudat, hogy mint szegény számkivetett is szolgálhatja hazáját, a szabadság ügyét.

Júlia is egyre jobban élvezte irodalmi munkásságát. Megjelent első regénye, az Éva, melyet a „Nővilág” büszkén

jelentett be Júlia nagyszámú olvasótáborának. „Ez önálló szépmű teljesen megfelel a várakozásnak, melyet lapunkban közlött nagy életismeretről és emelkedett életfelfogásról tanúskodó cikkei ébresztenek, s bátran azon női olvasmányok közé sorozhatjuk, melyek nemcsak mulattatnak, de kellemesen tanítanak is.”

A siker és elismerés csak fokozták Júlia munkakedvét. Most már évenként jelenik meg önálló kötete és annyira népszerű, hogy mikor Arany János a „Figyelőt” szépirodalmi lappá alakította, kedves levélben kérte Jósikánét, küldjön beszélyeket, „mert bizonyára nagyot vesztenének lapom olvasói, ha azon gyöngéd toll tiszta vonásait nélkülöznék, mely kivált női közönségünk előtt oly méltán kedvessé teszi Méltóságod iratait”.

Egymásután jelentek meg a Hölgynaptár, Családi Élet, Pályavezető az életbe lépő fiatal leányok számára, az Élet esélyei és közben még cikkek és novellák is. Házukat minden átutazó magyar felkeresi, sőt sokan csak azért jönnek el Brüsszelbe, hogy velők együtt lehessenek. És nemcsak honfitársaik szeretik, keresik fel őket. Egész Brüsszel ismeri a magyar bárót és feleségét, a keresésükre induló Vadnay Károlynak meg is mondta a szálloda portása, hogy Jósika házát Brüsszelben minden gyerek ismeri és szívesen meg is mutatja. A száműzetés ugyan keserű sors és valahányszor Szurdokra gondolnak, könnybe lábad a szemük, de azért nincsenek elhagyatva. Júlia fivére, Podmaniczky Frigyes, a Jósika-fiúk, sok rokon és jóbarát gyakran látogat el hozzájuk.

Múltak az évek, Jósika egyre jobban elbetegesedett. Az orvosok ezért azt tanácsolták, menjenek el Brüsszelből, költözzenek Drezdába, annak enyhébb éghajlata ha egészséget nem is, de enyhülést fog adni a betegnek. Ez a tanács nagyon fájdalmasan érintette őket. Újra válni kellett a megszokott környezettől, otthagyni kis házukat, elmenni onnan, ahol ugyan nagyon sokat szenvedtek, de azt már mind elfelejtették és csak arra gondoltak, hogy milyen boldogok is voltak itt együtt.

A válás fájdalmát csak az enyhítette, hogy Drezdába mentek, ahol Júlia rokonsága, a Jánkendorf-Nostitz-család a legnagyobb szeretettel várta őket. Magyarországhoz is közelebb lesznek, többen, gyakrabban jöhetnek majd oda hoz-

zájuk és ha majd egyszer jóra fordul minden, ha üt a szabaddulás órája, ha mindaz, ami történt, már csak egy borzalmas álmom lesz, akkor az erdélyi havasokhoz is gyorsabban érnek onnan el, közelebb lesznek Szurdokhoz, amit soha, egy pillanatra sem felejtettek el.

Drezdába mentek. Júlia berendezte új otthonukat, olyan szépen, annyi szeretettel, ahogyan csak ő tudott hideg, közömbös falakat otthonná varázsolni. Élvezték a kellemes klímát. Nem süvített keresztül lakásukon az Északi-tenger dermedt szele, nem borult a városra a mindent beborító, nehéz sárga köd. De úgy látszik, későn jöttek el Brüsszelből. Jósika betöltötte hetvenedik évét, egész életében sokat szenvedett, attól kezdve, amikor mint fiatal, tizenhétéves tiszthelyettes egy téli hadjáratot küzdött végig Galíciában. Szellemileg még egészen friss volt, jókedvűen dolgozott emlékiratain, amikor a halál szelíden vette ki kezéből boldogságának és szenvedéseinek hű társát, a tollat. Két évvel a kibékülés előtt, száműzetésben halt meg, idegen földben pihent Jósika Miklós, Erdély rajongó fia, a magyar múlt melegszívű, lelkeszavú mesemondója.

És ezzel bevégeződött felesége élete is. Elkísérte férjét utolsó útjára, azután ott maradt Drezdában, a régi lakásban. Hiába hívták, hiába kérték, nem jött haza. Az ő hazája ott van, ahol Jósika Miklós hamvai nyugosznak. Ez a sír köti őt az élethez. Minden nap elmegy hozzá, elmondani, hogy van hűség, ami még a halállal sem szűnik meg. Bár még fiatal, nemcsak a jövőre nem gondol, de már a jelen sem érdekli. Az ő élete a múlt, az emlékezés. Tollat sem vesz többé kezébe, nem dolgozik, hiszen nincs már itt, aki annyira örült sikerének. Rokonai unszolására hazajött egyszer Magyarországra, de nem tudott itt maradni. Sietett vissza a sírhoz, ahova tizennyolc évi özvegysége alatt minden nap elsétált. 1893-ban azután követte férjét a leghűségesebb feleség, Jósika Júlia.

Benedek Rózsi.